

tanáros pedantériával magyarságból „közepes”, népiességből pedig „elégséges” minősítést ad Petőfi verseire. Továbbá: a „száz év alatt” és Pozsonyban zajlottak le azok a durva támadások is, amelyeket a szlovák burzsoá nacionalizmus sajtója intézett megmegújuló rohammal Petőfi és költészete ellen. Itt kell megemlítenünk azt is, hogy a Petőfi-szobrot már jó néhány éve újból felállították a pozsonyi ligetben. A tanulmányból ugyanis úgy tűnik, mintha az még mindig a marhaistállóban volna. A szobor méltó elhelyezése is érzékelteti a demokratikus szlovák közvélemény megváltozását Petőfi körül. Dienes Andrásnak a Petrovics-család genealógiáját tisztázó kutatásai megcáfolták Ferenczi állításait. A Mezősi Károly által kikutatott redemptus-nemesség sem igazolja Ferenczi álláspontját, mint ahogy az Szalatnai tanulmányából következnek (69.). Az anekdotázó hajlammak tesz engedményt Szalatnai, amikor előadja Paskay legendáját Petőfi 1848. március 25-i pozsonyi látogatásáról, és pedig úgy, mintha az valóban megtörtént volna. Csak a végén jegyzi meg, Lukácsy Sándorra hivatkozva, hogy Paskay jegyzetei „légből kapottak”. A könyved, fesztelen előadás készíti a szerzőt arra, hogy néha engedjen egy-egy stílári ötletnek akkor is, ha emiatt a tudományos igazság szenved csorbát. Mikszáth szülőföldjéről mondja Szalatnai: „Mint egy kapu, úgy nyílik ki ez a vidék az Alföld felé, le a Dunához, Pestig. Egyesek útja volt a fiatal íróknak a fővárosi érvényesüléshez” (810.). Holott Mikszáth útja az első pesti próbálkozás kudarca után éppen nem egyenesen, hanem a szegedi kerülettel vezetett csak a fővárosi sikerhez. Ellentmondásra ingerel, mert igazságtalanul általánosító Szalatnainak az a megjegyzése is, hogy „a századvég magyar írói... másról beszéltek, nem saját korukról, legkevésbé törekedtek valódi emberábrázolásra és a környezet hiteles képre” (166.). Justh Zsigmondról — akinek 1889-es *Naplójáról* szólva festi Szalatnai az idézett helyzetképet a századvég magyar irodalmáról — jogosan állapítja meg, hogy „nem tartozott a hangulatmuzsikálók közé”, de nem lehet oda sorolni Tolnait, Iványi Ödönt, Csiky Gergelyt és a 80-es évek realista igényű novellistáit sem, akik pedig mind a „századvég magyar írói” közé tartoznak. Még Mikszáth is kárt szenved, pedig őt Szalatnai kiemeli az elmarasztaltak kategóriájából azzal az indoklással, hogy regényei későbbiek Justh naplójánál. Ezzel viszont Mikszáthnak az 1889-et megelőző írásai, realista valóság- és emberábrázolásra törekvő elbeszélései kerülnek hátrányos megvilágításba. Befejezésül még egy példát kell idéznünk a megalapozatlan általánosításra. A szerző gondolatmeneté-

ből az következik, hogy Reviczky költészete európai és hazai mértékkel mérve is korszerűtlen volt. Mert — Szalatnai szavai szerint — Reviczky „menekült a városba... költői magatartását Budapesten szerezte”. Pedig „akkor már az európai érzékenység Reviczky útjával ellentétes vonalon járt: városból vidékre sietett... a parasztság és a proletariátus fűtötte már a költők izgalmát” (146.). Ez a tétel a 80-as évek Európájára sem áll, még kevésbé a magyar viszonyokra. Hiszen Reviczky korának haladó magyar lírája éppen a városi, polgári életérzés kifejezése révén válhatott korszerűvé, ellentétben az Arany-epigonok provincializmusával. Reviczkynek nem hibája, hanem erénye az, hogy „nem csábította a falu”. Helyes ösztönnel azt az utat választotta, amely később, a századfordulón majd Adyt vezeti el a parasztság és a proletariátus valóságos érdekeinek felismeréséhez.

Részletkérdések ezek s a Szalatnai által rajzolt arcképek valóságát, könyvének tudományos értékét nem, vagy alig érintik. Átsiklani felettük mégsem szabad.

Csukás István

Szabó Ede: *A műfordítás*. Bp. 1968. Gondolat K. 344 l.

Bár a szerző a műfordítás terjedelmes problematikájának minden jelenségét érinti, magyarázza, bírálja, s prózái és verses példákkal illusztrálja, könyvét csak kísérletnek, vázlatnak, tanulmánynak minősíti. Nem tankönyvet írt műfordító-jelölteknek, sem tudományos rendszerezést irodalomtörténészeknek, nem érezte feladatának a leltárkészítést sem. Az érdeklődő olvasókkal akarja megismertetni a műfordítás elvi és gyakorlati kérdéseit, vázlatos történetét és kiváló műfordítóink munkásságát, hogy a magyarul megszólaló idegen művekben jobban élvezhessék „a fordítói művészet izgalmas szépségeit, buktatóit és remekléseit”. A könyv terjedelme s a szerző elgondolása kizárja a „valamiféle teljességre törekvést”, s a főbb vonalakban csoportosított fordításirodalmi ismertetést Szabó Ede „egyszempontú dióhéj-irodalomtörténet”-nek nevezi.

A *Halotti Beszéd* után ismertetni a himnusz- és legendafordításokat, kiemeli nevezetesebb kódexeinket, foglalkozik a latinizmusokkal, összehasonlít, bírál. Az *Érdy-kódex* fordítójáról, a Karthauzi Névtelenről megállapítja, hogy a magyar műfordítás történetében az első nagy egyéniség. A biblia- és zoltárfordítások tárgyalásánál minden fontos munkára van jellemző saját szava vagy nevezetes kritikusoktól idézete. Megállapítja értékeit és hiányosságait, fogyatékosságait a

XX. századi költőink és íróink (legfőképp Ady és Móricz) műveiben is ható *vizsolyi Bibliának*. Szemelvényeket közül a zsoltárfordítók munkájából, köztük a Kodály Zoltán *Psalmus hungaricus*ának szövegét adó Kecskeméti Vég Mihály 1561-es fordításából, és méltóképpen emlékezik meg Szenci Molnár Albertről. A világi művek fordításában is csak a legnevezetesebbeket ismerteti: Pesti Gábor *Aesopus*át, Heltai Gáspár meséit, Bornemisza Péter *Elektráj*át, Huszti Péter *Aeneis*ét, Haller János *Hármas históriáj*át.

Műfordítás-irodalmunk fellendülését és első virágkorát a XVIII. század második felére és végére, a felvilágosodás és nyelvújítás korára teszi. Úgyszólván minden írónk fordít ebben a korban, közülük csak Kazinczyt, Baróti Szabót és Virág Benedeket emeli ki, egy-egy fordításrészletüket egybevetve későbbi vagy éppen mai fordítással, pl. Kazinczy és Arany *Hamletj*ét, Baróti Szabó Dávid és Lakatos István 1962-es *Aeneis*ét, Virág Benedek Horatius *Carmen saeculare* fordítását és Radó György mai tolmácsolását.

Az úttörők után bemutatja és értékeli első igazi nagy műfordítóinkat, akiknek munkája élő és maig felülmúlhatatlan: Vörösmartyt, Petőfit és Aranyt. Az utánuk következő vegyes fordítógárda, a Kisfaludy-Társaság költői és fordítói munkája nagyrészt elavult. Néhányat kiemel közülük (Szász Károlyt, Reviczky Gyulát, Vargha Gyulát, Bérczy Károly *Anyegin*-, Ábrányi Emil *Don Juan*- és *Cyrano*-, Györy Vilmos *Don Quijote*-fordítását), megjegyezve, hogy „gondosabb felmérésre volna szükség”.

A színvonalemelkedés, az ars interpretandi, a *Nyugat* műfordítóinak munkásságával következik be és tart napjainkban is. Részletesen foglalkozik a szerző Kosztolányi, Babits, Tóth Árpád, Szabó Lőrinc és Radnóti Miklós műfordítói munkásságával, bőséges stilisztikai, szemantikai, esztétikai elemzésben mutatva meg hibát és szépséget, ferdtést és remeklést, összehasonlítási alapnak adva az eredeti szöveget és nyersfordítását. Rövidebben tárgyalja Adyt, Juhász Gyulát, József Attilát, Dsida Jenőt. Vannak, akiket csak név szerint említ, hozzátéve: „és még sokak műfordítói műve immár mennyiségben is, minőségben is vetekszik a hajdani nagyokéval.”

Szabó Ede — célkitűzése szerint s a könyv terjedelmének korlátai között — kitűnő munkát végzett. Türegyszerű és műveltsége magas fokú, ítéletei megalapozottak. Megállapításai szuggesztív erejűek: egyszerű olvasónak, kezdő fordítónak és irodalomtörténésznek egyaránt élvezetes olvasmányt, ösztönzést és útbaigazítást ad.

Szondi Béla

A szociológiai felvétel módszerei. A kötetet összeállította és a tanulmányokat válogatta: Cseh-Szombathy László és Ferge Zsuzsa. Bp. 1968. Közgazdasági és Jogi K. 430 l.

Szükségletet elégít ki ez a kézikönyv: a fellendülő szociológiai kutatások számára igen hasznos módszerbeli tapasztalatok gyűjteménye. Tekinthető tankönyvnek vagy a gyakorlati kutatás kézikönyvének, segéd-könyvének. Segítőjének ott, ahol a hogyan tovább kérdése merül föl. A nemzetközi szociológiai irodalomban számos hasznos módszertani szakkönyv segíti már a kutatásokat. Ez a legjobb tájékozottsággal összeállított kötet a nemzetközi irodalom leghasznosabb és legkiemelkedőbb ilyen tárgyú eredményeit foglalja magában. Az általános vagy szak-szociológusok elméleti felkészültsége, mint a munkához adtnak tekinthető feltétel, megszerezhető, fokozható. Ez azonban a kutatómunka egyik — bár alapvető — oldala. A gyakorlati vizsgálatok módszereiben, technikai lebonyolításában, a hipotézisek megközelítésének vagy már a vizsgálódások kiindulásának módjában azonban nehezebb a tájékozódás, pontosabban a helyes vizsgálati módok alkalmazása. Mivel azonban az eredményességet nemcsak befolyásolja, hanem el is dönti az, hogy helyes úton közelítette-e meg a kutató a vizsgált kérdést, a helyes módszer kiválasztása az egész munkára kiható. Az ebben való biztosabb tájékozódást, a megfelelő módszer megválasztását segíti ez a könyv.

Ha valamilyen szociológiai probléma magyarázatát a helyes úton próbáljuk megközelíteni, a valóságos helyzetnek megfelelő válasz jön létre, amelynek további, végleges feldolgozása után, az eredmény gyakorlati alkalmazásával visszahathatunk a vizsgált jelenségre — azaz olyan tudományos eredményhez jutunk, amely képes visszahatni a társadalmi valóságra és megváltoztatni azt.

A kötet hat fő fejezete kiterjed az empirikus vizsgálatok módjaira a témaválasztástól kezdve az adatgyűjtés módjain, az adatok feldolgozásán, értékelésén át az eredmények szociológiai értelmezéséig. Megfelelő példák, táblázatok segítik a módszerek leírásának helyes megértését.

A nemzetközi szakirodalom legjobbjából (Lazarsfeld, Hyman, Durkheim, Duverger stb.) válogatott tanulmányok elé értékes eligazító-bevezetőket, jegyzeteket adtak a kötet összeállítói. Ahol kellett, a megfelelő szakirodalmat önálló tanulmánnyal pótolták.

Kellemetlen, hogy a kötetbe illő szakirodalom átvételét sokszor szerzői-jogi problémák akadályozták.

A kötet értékét növeli a csatolt irodalom, tájékoztató annotációkkal.

Sinka Erzsébet